

שלא עשני גוי-עבד-אשה

The list of ברכות דף ס' עמ' ב' that we studied last week from ברכות השחר was incomplete. The three ברכות that we recite immediately following אשר נתן לשכוי בינה, the ברכות of שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, and שלא עשני אשה were omitted. Based on what we studied, the omission was not surprising. The ברכות דף ס' עמ' ב' represented acts that we perform after waking. The three ברכות שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, and שלא עשני אשה constitute ברכות הודאה which define who we are as Jews.

What then is the source for the three ברכות שלא עשני גוי? Why in נוסח אשכנז do the three ברכות שלא עשני גוי follow the ברכה of אשר נתן לשכוי בינה while the ספרדים recite the ברכות after בתפארה ישראל עומר? Why do we thank הקב"ה for a negative fact; why did שעשני איש not simply use the most comprehensive language possible which was שעשני אשה יהודי or יהודי אשה יהודית?

The source for the three ברכות שלא עשני גוי can be found in מג' עמ' ב' מסכת מנחות: תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: (דברים י') ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי. תניא, היה ר"מ [הג"ה: צ"ל רבי יהודה] אומר: חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן: שעשאני ישראל [הג"ה: בתוספתא איכא שלא עשני גוי וכן העתיקו הרי"ף והרא"ש], שלא עשאני אשה, שלא עשאני בור. רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך שלא עשאני בור, אמר ליה כולי האי נמי? אמר ליה: ואלא מאי מברך? שלא עשאני עבד, היינו אשה? עבד זיל טפי.

There is an additional source found in פר' ו' תוספתא ברכות פר' ו':

(כג) ר' יהודה אומר שלש ברכות צריך לברך בכל יום: ברוך שלא עשני גוי; ברוך שלא עשני אשה; [ברוך] שלא עשני בור: גוי, (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו, אשה, אין אשה חייבת במצות, בור, שאין ירא הטא, ולא עם הארץ חסיד.

Although the גמרא in מנחות indicated that the ברכה should read שעשאני ישראל, the commentators unanimously agreed that the wording was the result of censorship in the Middle Ages. So why do we not say שעשאני ישראל? The primary answer that is given is that if we recited שעשאני ישראל, there would be no need to recite שלא עשני עבד and שלא עשני אשה. Others maintain that the ברכות represent a progression of obligation; a non-Jew is only required to perform the מצות בני נח; עבד is obligated in the same מצוות as a woman but his ancestors did not stand at הר סיני and he cannot marry a

Jew; a woman is not obligated in מצוות עשה שהזמן גרמא. A third answer can be given based on our current social situation. Today many people identify themselves as Jews but do not observe the מצוות. If the ברכה read שעשאני ישראל, they could recite the ברכה without feeling that they made a misrepresentation. But when the ברכה reads שלא עשני אשה, then the ברכה becomes an acknowledgment of accepting the obligation of מצוות. Anyone who has not done so should not recite the ברכה.

In נוסח אשכנז, the three שעשאני ברכות follow הנותן לשכוי בינה. The reason is explained by the לבוש as follows:

הא דתקנו ג' ברכות אלו בתחלה מיד אחר לשכוי מפני שברכת אשר יצר, ואלקי נשמה ולשכוי בינה כולן נתקנו על היצירה. וג' ברכות אלו גם כן מעיקרן על תחלת היצירה נתקנו לפיכך סמכו זה לזה. ומכאן ואילך מתחילין בברכות של הנאה.

The ספרדים recite the three שעשאני ברכות before המעביר שנה because of the order of the ברכות in the גמרא. We no longer recite the ברכות as we perform each act but זכר לזכר the ספרדים want to first recite the ברכות that represent the acts that we perform in the morning and then recite the three שעשאני ברכות.

The לשון of the first ברכה גוי, שעשאני ברכה, is not without controversy. In many פסוקים in תנ"ך the word גוי means nation and frequently represents the Jewish nation. The commentators defend the use of the word גוי because the גמרא as a rule used the word to mean "non-Jew." Two references to the contrary that appear in תנ"ך come immediately to mind: פסוק ה' ויהי and בראשית יב' פסוק ב'—ואעשך לגוי גדול. In fact, the הגדה בעל ההגדה included this last פסוק in the הגדה as follows: ויהי שם לגוי גדול. This problem did not go unnoticed. The תקון תפלה states:

ובעל ויעתר יצחק והרו"ה והרי"צ מעקלענבורג הגיהו נכרי, וגם זה שליחות יד שלא לצורך, כי גוי בתלמוד ענינו נכרי.

Rabbi Yitzchak Baer the author of סידור עבודת ישראל, a contemporary סידור, changed the נוסח to שלא עשני נכרי. He quoted the בעל ויעתר יצחק and added his own comment: the word גוי when it refers to non-Jews in the גמרא is plural-

אבל נכרי היא המלה הנכונה אם הכוונה על איש זר שאינו מזרע ישראל, ואנחנו חובותינו לסדר תפלתינו בלשון ברורה.

TRANSLATION OF SOURCES

מסכת מנחות מג' עמ' ב' -It was taught: Rabbi Meir said: A man is required to recite one hundred blessings each day, as it is written: And now, Israel, what does G-d, your G-d require of you? On Sabbaths and on Festivals, Rabbi Hiyya the son of R. Avia would try to complete his 100 blessings by smelling spices and other delicacies. It was taught: R. Judah said: A man is required to say the following three blessings daily: Blessed are You, G-d who did not make me a non-Jew. . . who did not made me a woman and . . . who did not made me a boor. Rabbi Aha the son of Jacob once overheard his son saying Blessed are You who did not make me a boor, whereupon Rabbi Aha said to him, And this too? Said the son to him: Then what blessing should I say instead? Rabbi Aha replied. . . who did not make me a slave. And is that not the same as a woman? A slave has a lower status than a woman.

ו' (23)-תוספתא ברכות פר' ו' Rabbi Yehuda said: Three blessings must be recited each day: Blessed for not making me a non-Jew; Blessed for not making me a woman and Blessed for not making me a boor; Non-Jew as it is written: All the non-Jewish people are like nothing in front of G-d; For not being a woman because a woman is not obligated to perform all the positive commandments; Boor because he is not afraid of the consequences of sin and an ignorant person is rarely a zealous person.

לבוש -The reason that the three blessings were placed after the blessing for hearing a rooster was that the blessings of **אלקי נשמה** and **אשר יצר** and **ולשכוי בינה** were authored to remember that G-d was the creator. These three blessings share the theme that G-d created us, therefore they were placed after the others. The blessings that follow the three blessings share the common theme of recognizing the benefits that we receive from G-d.

תקון תפלה - The book **"ויעתר יצחק"**, the Rava and the Ritz from Eklenberg changed the wording in the blessing from **"גוי"** to **"נכרי"**. This was a correction that was not necessary because the word **"גוי"** in the Talmud refers to **"נכרי"**.

סידור עבודת ישראל - The word **"נכרי"** is the correct choice of word if the blessing means to refer to a man who is not a member of the Jewish religion. We are required to author prayers that are written in unambiguous language.

SUPPLEMENT

Two additional issues concerning the **ברכות שלא עשני גוי-עבד-אשה**.

1. The **תפלה** wrote the following about the **ברכות**:

בקבץ תשובות הרמב"ם כתב בנו הר"ר אברהם ז"ל "ונראה מכונת אבא מארי ז"ל בהלכות תפלה שג' ברכות של גוי ועבד ואשה ראוי לברך אותן בכל יום בין ראה אותם בין לא ראה... ואמר לי מי שראה נוסחא ישנה מן התלמוד והיה כתוב בה כד חזי אינש גוי מברך וכו' וכן בעבד וכן באשה, ונראה שזו הנוסחא מדויקת שההיקש יאמת אותה."

The **רמב"ם**'s son raised the possibility that the three **ברכות שלא עשני גוי** were similar to the other **ברכות השחר** in that they were only be said if an act was being performed; i.e., upon seeing a non-Jew, a slave or a woman. One might not normally pay much attention to this opinion because it was the opinion of only one Rabbi. But in an article written by Professor Naftali Weider of Hebrew University, and printed in his collection of essays, **התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב**, Professor Weider attested to the fact that he found fragments of **geniza** material that contained the statement quoted by **הר"ר אברהם** son of the **רמב"ם** and confirmed that at one time the practice was not to make the **שלא עשני גוי** unless one saw a non-Jew, a slave or a woman.

2. Why do we not also say: **שלא עשני בהמה**? The **עיון תפלה** answers this questions as follows: **שלא עשני גוי עבד אשה-שלא נפח נשמתו בגופים האלה, ולפיכך אין מברכים שלא עשני בהמה וחיה, כי נשמת האדם לא תוכל להנתן בגופים הללו.**